17 czerwca 1991 roku Polska i Niemcy podpisały Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy – dokument, który otworzył nowy rozdział w relacjach między obu państwami po doświadczeniach wojny, okupacji, przesiedleń oraz trwającego ponad cztery dekady podziału Europy.

Traktat dobrosąsiedzki był rezultatem głębokich przemian politycznych przełomu lat 1989–1991: upadku komunizmu, zjednoczenia Niemiec oraz negocjacji dotyczących nowego ładu europejskiego po zakończeniu zimnej wojny. Ważnym etapem tego procesu stały się wspólne oświadczenia szefów rządów: Tadeusza Mazowieckiego i Helmuta Kohla z listopada 1989 roku, następnie tzw. rozmowy „2+4" dotyczące zjednoczenia Niemiec oraz podpisanie traktatu o potwierdzeniu granicy polsko-niemieckiej w 1990 roku.

17 / 06 / 1991

Tzw. „duży" Traktat z 1991 roku nie usuwał ciężaru trudnej historii ani nie rozstrzygał sporów o pamięć. Tworzył jednak ramy, w których możliwe stały się dialog, stopniowe odbudowywanie zaufania i rozwój współpracy. Był konsekwencją wysiłków na rzecz zbliżenia podejmowanych od lat 60. XX w. w RFN i Polsce. W kolejnych dekadach relacje polsko-niemieckie przeszły drogę od „fatalizmu wrogości" – jak określał je Stanisław Stomma – do partnerstwa w zjednoczonej Europie.

Traktat dobrosąsiedzki stał się również jednym z fundamentów polskiej drogi do NATO i Unii Europejskiej. Minister spraw zagranicznych Krzysztof Skubiszewski mówił w tym kontekście o „polsko-niemieckiej wspólnocie interesów i wartości w jednoczącej się Europie".

Tytuł wystawy nawiązuje do słów głównego negocjatora strony polskiej prof. Jerzego Sułka, który wspominał, że podczas rozmów traktatowych przyjęto nową zasadę działania: Polska i Niemcy miały działać już nie „przeciwko sobie", lecz „wspólnie" na rzecz dobrego polsko-niemieckiego sąsiedztwa.

Pełnoskalowa agresja Rosji przeciw Ukrainie w 2022 roku ponownie pokazała znaczenie polsko-niemieckiego partnerstwa dla bezpieczeństwa europejskiego. Fundament stworzony w 1991 roku okazał się ważny również w trzeciej dekadzie XXI wieku.

Fotografia w tle - Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy podpisują Minister Spraw Zagranicznych RP Krzysztof Skubiszewski (z lewej)i Minister Spraw Zagranicznych RFN Hans-Dietrich Genscher, Bonn 17 czerwca 1991 roku.
Fot. Arne Schambeck

Prolog

Historia stosunków polsko-niemieckich w XX wieku była historią konfliktów, przemocy, przymusowych migracji i wzajemnej nieufności. Niemiecka agresja i okupacja Polski, jak i polityczne skutki drugiej wojny światowej (w tym zmiana granic) pozostawiły po obu stronach głębokie traumy, które przez dziesięciolecia wpływały na politykę, pamięć i społeczne emocje. Polityczny podział Europy, w którym Polska znalazła się pod radziecką dominacją, dodatkowo obciążył dwustronne relacje.

Po 1989 roku pojawiła się jednak wyjątkowa szansa na nowy początek. Demokratyczna transformacja w Polsce, zjednoczenie Niemiec i koniec podziału Europy stworzyły warunki do budowania relacji opartych nie na konflikcie, lecz na dialogu i współpracy, rozwijanych na bazie wspólnych wartości.

Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 1991 roku stał się jednym z najważniejszych fundamentów nowego porządku w Europie Środkowo-Wschodniej. Jego znaczenie wykraczało daleko poza dyplomację: wpłynął na codzienne życie milionów ludzi, rozwój współpracy gospodarczej, naukowej i kulturalnej oraz przemianę regionów pogranicza.

Wystawa pokazuje drogę od konfliktu i podziału do stopniowego budowania partnerstwa między społeczeństwami Polski i Niemiec. Opowiada zarówno o decyzjach politycznych i traktatach, jak i o kontaktach międzyludzkich, współpracy regionów, instytucji, organizacji społecznych i środowisk kultury. 35 lat później pytanie o znaczenie polsko-niemieckiego partnerstwa pozostaje aktualne – zwłaszcza wobec nowych wyzwań dla bezpieczeństwa europejskiego, wojny w Ukrainie oraz powracających sporów o pamięć, tożsamość i przyszłość Europy.

Premier RP Jan K. Bielecki i Kanclerz Federalny RFN Helmut Kohl wymieniający uścisk dłoni bezpośrednio po podpisaniu Traktatu o dobrym sąsiedztwie, Bonn, 17 czerwca 1991 roku.
Fot. Arne Schambeck

